

УДК 37.018.54-055.2:316.613.42](091)(477)»18/19»(046)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/4.8>

Жовта І.І.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МЕДИЧНИЙ ДОГЛЯД ЗА ВИХОВАНКАМИ В ІНСТИТУТАХ ШЛЯХЕТНИХ ДІВЧАТ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПОЧ. ХХ СТ. (НА МАТЕРІАЛАХ МЕДИЧНОГО ЗВІТУ ЗАКЛАДІВ ВІДОМСТВА ІМПЕРАТРИЦІ МАРІЇ ЗА 1903/1904 Н.Р.)

У дослідженні показано, як здійснювався медичний догляд за вихованками в інститутах шляхетних дівчат на території України поч. ХХ ст. За відсутності архівних джерел, окрім Київського закладу, для характеристики проблеми обрано матеріали Медичного звіту закладів Відомства імператриці Марії 1903/1904 н.р., який укладений на основі звітів лікарів інститутів російської імперії. Показано, важливість медичного догляду у житті вихованок через їх відвідування до інститутських лікарень та через порівняння здорових і слабких вихованок у процентному відношенні. Розглянуто, що в інститутах велику увагу було спрямовано на медико-санітарний стан приміщень і чистоти води. Увага приділялася оздоровленню вихованок через прогулянки і праці в інститутському саду, або ж відпочинку улітку поза межами закладу (при наявності дачі). У деяких закладах (Одеському і Київському) запроваджувалася лікувальна гімнастика для покращення опорно-рухової системи і лікуванні хвороб хребта. Додатково ослабленим вихованкам надавалося посилене харчування (яйця, молоко, м'ясні продукти, хліб) та дієтичні добавки (миш'як, залізо, риб'ячий жир та лише в одному закладі коньяк). Проводилася ревакцинація від віспи практично у всіх школах-пансіонах, успішність визначалася у кожного закладу по-різному (від чверті до половини вихованок). Звернено увагу у дослідженні на хвороби зору, горла і зубів, та залучення лікарів-консультантів для огляду-лікування. Придільено характеристиці інфекційних хвороб вихованок в інститутах та як відбувалося подолання ендемічних захворювань, зокрема дифтерії. Виявлено ефективну боротьбу з інфекційними захворювання у вихованок інститутів шляхетних дівчат, яке відбувалося в ізоляції хворих та дезінфекції приміщень. Смертність інституток від хвороб була низькою, що вказує про належний медичний догляд у закладах.

Ключові слова: інститут шляхетних дівчат, вихованка, медичний звіт, історія хвороб, історія України поч. ХХ ст.

Постановка проблеми. Інститути шляхетних дівчат на території України почали свою діяльність ще у першій половині ХІХ ст. і завершили існування з розпадом російської імперії у перші десятиліття ХХ ст. Зокрема, йдеться про такі навчальні заклади як Харківський (1812–1919 рр.), Полтавський (1818–1917 рр.), Одеський (1828–1920 рр.), Керченський (Кушніковський) (1836–1920 рр.) та Київський інститути (1838–1919 рр.) [19, с. 80]. На початку існування до цих інституцій приймали панянок дворянського походження, а пізніше доньок й інших станів. Система інститутського навчання полягала у вивченні таких предметів як Закон Божий, російської мови і літератури, іноземних мов, природознавства, історії та ін. і проживання у школах-пансіонах упродовж шестивосьми років. Навчальні програми в інститутах відрізнялися від програм чоловічих навчальних

закладів, і були спрощеними. Підпорядковувалися інститути не Міністерству народної освіти, як інші жіночі державні школи, а Відомству закладів імператриці Марії, яке безпосередньо було під імператорським контролем [19, с. 80, 81].

Перевірка здоров'я вихованок і їх лікування було невід'ємною частиною інститутського життя, так як дівчата хворіли часто, що ми й це показали на прикладі медичного догляду за інститутками Київського закладу. Станом здоров'я вихованок в інститутах опікувався медперсонал і запрошені лікарі. Також в інститутах були облаштовані приміщення, де дівчат лікували [6, с. 75–92].

Проблематика хвороб і лікування вихованок практично не досліджена у сучасній українській історіографії, хоча медичний догляд в інститутах у порівнянні з іншими жіночими навчальними закладами був одним з найкращих. Це спри-

чинене браком джерел. В Україні зберігаються лише архівні документи Київського інституту шляхетних дівчат у Держархіві м. Києва, а інших закладів – на території росії – країни-агресора [6, 29–31]. Друкованими джерелами, які доступні для українських дослідників, є медичні звіти Відомства закладів імператриці Марії, у яких уміщено інформацію від інститутських лікарів кожного закладу про стан здоров'я вихованок і їх лікування, що заміняє відсутність архівних документів [17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія налічує низку доробків, які в основному присвячені функціонуванню інститутів шляхетних дівчат, навчальному процесу і вихованню. Йдеться про праці XIX – поч. XX ст. написані до ювілеїв закладів їх працівниками: Д. Говоровим про Кушніковський інститут [1], М. Захарченком про Київський заклад [8], П. Мазановим – про Полтавський М. Жебилювим – про Харківський [4], невідомими автором або авторами – про Одеський [15]. У цих дослідженнях розкрити основні моменти діяльності закладів і подано списки працівників шкіл, однак хронологічно обмежені XIX ст., а також відсутня інформація про медичні відомості. У сучасних розвідках розкрито проблеми функціонування інститутів на території України (Т. Сухенко [19], В. Добровольська [3], К. Кобченко [11]), виховання (А. Коробчук [12], [13]), навчання (А. Махінько [16], Т. Шевчук [20]) дозвілля вихованок (І. Жовта [6, 7], А. Кізлова [7]) та про холеру в Київському інституті (І. Жовта [5]). Медична сфера інститутського життя до сих пір залишається малодослідженою.

Постановка завдання. Метою дослідження є характеристика медичного догляду за вихованками в інститутах шляхетних дівчат на території України на поч. XX ст. на матеріалах Медичного звіту Відомства імператриці Марії 1903/1904 н.р.

Виклад основного матеріалу. Медична сфера у повсякденному житті вихованок була надзвичайно важливою. Про це свідчить і кількість візитів до інститутських шпиталень дівчат за медичною допомогою. Відвідали вихованки лікарні: у Київському закладі 1120 разів, у Кушніковському – 1003, у Полтавському – 2646, і у Харківському – 816 разів [17, с. 117, 121, 131, 137]. Необхідність в інститутах медичної допомоги можна засвідчити тим, скільки вихованок були слабкими, коли говоримо про здоров'я. У вище зазначеному медичному звіті Відомства закладів імператриці Марії надано інформацію про відношення здорових дівчат до хворобливих із загальної кількості інституток. За таблицею видно, що велика кількість вихованок мали проблеми зі здоров'ям, особливо у Харківському інституті, так як там нараховувалося 71% «слабких на здоров'я» дівчат. Найкраща ситуація була в Одеському закладі, де співвідношення слабких дівчат коливалося у 38% від загальної кількості панянок с. 6. Можна припустити, що природно-кліматичні умови впливали на стан підопічних, зокрема морський клімат, що сприяв їхньому оздоровленню [17, с. 6].

Велику увагу в інститутах шляхетних дівчат на території України приділялося медико-санітарним умовам проживання вихованок в закладі, що передбачало піклування про здоров'я підопічних. Зокрема, лікар Кушніковського (Керченського) інституту шляхетних дівчат М. Сеславін зазначав, що деякі ділянки інститутської території були віддані вихованкам під садівництвом, що дозволило дівчатам займатися городництвом улітку. Це вплинуло, за свідченням лікаря, на покращення здоров'я дівчат [17, с. 17, 118].

Також на території цього закладу були проведені роботи із заміни водопровідних труб, закрито стару свердловину, де набирали воду, і використовували воду з колодязя лише для господарських

Таблиця 1

Кількість хворобливих дівчат в інститутах шляхетних дівчат на території України 1903/1904 н.р. [17, с. 6]

Інститути шляхетних дівчат на території України	Загальна кількість вихованок	«Слабких на здоров'я» вихованок
Київський інститут шляхетних дівчат	293	189
Кушніковський (Керченський) інститут шляхетних дівчат	195	111
Полтавський інститут шляхетних дівчат	240	165
Одеський інститут шляхетних дівчат	237	89
Харківський інститут шляхетних дівчат	243	173

потреб [17, с. 118]. Адже у забрудненій воді могли перебувати збудники деяких інфекційних хвороб, до прикладу холери, епідемії якої спалахували у XIX ст. [5, с. 9].

Щоб забезпечити вихованок якісною водою для пиття у закладах ставили фільтри на воду з міського водопроводу, тому у низки губернських інститутів імперії вода, яка давалася вихованкам, була очищеною [17, с. 19]. Ми знаходимо повідомлення, що лише в Одеському інституті шляхетних дівчат користувалися фільтрами Бекерфельда для отримання чистої води [17, с. 124]. Ми припускаємо, що інші інститути набирали воду із інститутської свердловини. Чи кип'ятили її, чи давали дівчатам свіжою, достеменно невідомо.

Варто зауважити, що в інститутах розуміли проблеми з санітарним станом приміщень і неодноразово вказували це у звітах. Йдеться про те, що у Полтавського закладу були нерозраховані приміщення на таку кількість вихованок, погана вентиляція, незадовільність штучного освітлення. Також для прийому дівчат при лазареті була необхідна окрема кімната. Вихованок доводилося оглядати в їдальні лазарету або інших прохідних кімнатах, що дуже незручно для усіх [17, с. 18, 131]. Тобто, заклади зверталися до Відомства, щоб покращити санітарний стан і забезпечити комфортні умови проживання.

Для покращення здоров'я вихованок в інститутах впроваджувалися прогулянки на свіжому повітрі. У медичному звіті узагальнено, що прогулянки вихованок на відкритому повітрі у садах закладів здійснювалися не менше двох разів на добу, а в деяких інститутах – і тричі (вранці до початку уроків, опівдні і ввечері). Погана погода зменшувала кількість прогулянок до однієї на добу, а скасовувалися лише у рідкісних випадках. За відгуками всіх інститутських лікарів перебування на відкритому повітрі упродовж року дуже благотворно впливало на загальне здоров'я вихованок шкіл-пансіонів [17, с. 19].

Неменше користі приносив і відпочинок на дачі влітку. Зокрема, лікарем Одеського інституту шляхетних дівчат М. Разумовським зазначалося, що влітку вихованки (30–40 осіб) відпочивали на приморській дачі, як і в попередні роки. Більшість з них купалися у морі, добре харчувалися, випивали велику кількість молока, і щоденно прогулювалися по околицях, що помітно сприяло фізичному розвитку вихованок. Упродовж цього періоду серед них не спостерігалось жодного серйозного захворювання [17, с. 124]. У звіті не зазначено про відпочинок на дачах вихованок інших

інститутів з території України, тому припускаємо, що їх не було у цей період. Дачу Київського інституту побудували після 1906 р., бо в архіві зберігається план-креслення цього року [2]. Про інші достеменно невідомо. Однак те, що в інститутах почали споруджувати окремі будівлі поза закладами для відпочинку й оздоровлення вихованок свідчить про неабияке піклування за дівчатами.

Щоб покращити опорно-рухову систему вихованок в інститутах шляхетних дівчат запроваджувалася гімнастика. У др. пол. XIX ст. вийшла друком програма занять із гімнастики Відомства закладів імператриці Марії, де обґрунтовувалась її доцільність, описувалися різноманітні вправи (марширування, нетривалий біг, складніші види бігу, повороти, дихальні заняття, з палицями, зі спортивним спорядженням і т.п.). Проте гімнастика в інститутах шляхетних дівчат Російської імперії поступово вводилась у план занять лише в кінці XIX ст., а на поч. XX ст. повільно впроваджувалася [6, с. 75–76]. У медичному звіті Відомства 1903/1904 рр. йшлося, що у Київському інституті шляхетних дівчат масажем і лікувальною гімнастикою користувалися 37 вихованок, з яких 15 мали сколіоз, у 20 дівчат були слабкі м'язи, а двоє з плоскостопістю с. 120. Впровадження гімнастики допомогло 20 вихованкамвилікуватися, а у 17 дівчат покращився стан, що доводило ефективність застосування гімнастики і оздоровило дівчат [17, с. 120]. В Одеському інституті шляхетних дівчат теж впроваджувалася гімнастика. У звіті вказано, що усі вихованки закладу щодня користувалися ортопедичною та лікарською гімнастикою, бо мали викривлення хребта, набуті до вступу до інституту. Нових випадків під час навчання не було. Гімнастика проводилася у великому гімнастичному залі, в якому були великі і малі гімнастичні апарати системи Лоренца, Бея, Цандера та ін. [17, с. 126]. Однак, у звіті не вказувалося про те, чи заняття принесли користь для учениць. Можна припустити, про позитивні зрушення щодо лікування хребта, проводячи паралелі з Київським закладом.

В інститутах шляхетних дівчат впроваджувалася ревакцинація від віспи. У медичному звіті присутня інформація про кількість щеплених вихованок, і якою була успішність. Як показано у звітах, від чверті до половини дівчат були захищені від віспи. Ревакцинація свідчить про розуміння інститутами важливості щеплення для протекції вихованок від цієї хвороби. Лише в Харківському інституті не проводилась ревакцинація від віспи [17, с. 18, 118, 123, 130].

**Ревакцинація вихованок від віспи в інститутах шляхетних дівчат на території України
1903/1904 н.р. [17, с. 18, 118, 123, 130]**

Інститути шляхетних дівчат на території України	Загальна кількість вихованок, ревакцинованих від віспи	Кількість вихованок з успішною ревакцинацією
Київський інститут шляхетних дівчат	37	21
Кушніковський (Керченський) інститут шляхетних дівчат	23	10
Полтавський інститут шляхетних дівчат	35	16
Одеський інститут шляхетних дівчат	36	12
Харківський інститут шляхетних дівчат	–	–

В інститутах шляхетних дівчат на території України, щоб покращити харчування вихованок і вирішити проблеми зі здоров'ям, додатково вводили в раціон окремі продукти з м'яса, молоко, яйця, а також дієтичні добавки, такі як залізо, миш'як, риб'ячий жир. Детальніше можна роздивитися у Таблиці № 3 [17, с. 121, 124, 130, 137]. Ми припускаємо, що найбільша кількість продуктів і добавок вводилася у Харківському закладі через велику кількість вихованок «слабких здоров'ям». Тому у закладі намагалися поправити стан дівчат завдяки посиленому харчуванню.

Залізо застосовували у боротьбі з анемією, так як у звіті можна побачити скільки вихованок мали проблеми із залізодефіцитом при вступі до школи в усіх інститутах [17, с. 117, 118, 130, 136]. Миш'як у невеликих дозах застосовувався для кращого кровообігу та зміцнення, і росту кісток, що було необхідно дівчатам у період зростання. Чому додавали коньяк до раціону достеменно невідомо. На прикладі Київського закладу ми дослідили проблеми з харчуванням у вихованок через несмачно приготовлену їжу і незадовільні санітарні умови, хоча не можемо стверджувати, що в усіх закладах була така ж ситуація. Проте додаткове харчування покращувало стан вихованок.

Неабияку увагу в інститутах приділялося лікуванню проблем з зором, вухами, носом і зубами. Для цього долучалися фахівці – отоларингологи і стоматологи. Також при інститутах були свої лікарі-консультанти. У вихованок шкіл-пансіонів на території України знаходили такі хвороби очей як короткозорість, різні види кон'юнктивіту, астигматизм, трахома; зубів – як запалення пульпи, карієс; горла – ангіна, ларингіт. Огляд зубів проводився щорічно, відбувалася чистка, пломбування і видалення зубів [17, с. 117, 118, 121, 131, 136]. Як відбувалося лікування зору і горла не було зазначено у звіті. Залучення додатково спеціалістів було важливим, особливо тому, що хвороби були поширені серед дівчат, і вимагалося спеціального лікування.

У медичному звіті Відомства закладів імператриці Марії розміщено інформацію про інфекційні захворювання, від яких потерпали вихованки інститутів шляхетних дівчат на території України поч. ХХ ст. Серед них – рожа, бронхіт, вітряна віспа, грип, паротит та дифтерія [17, с. 121, 125, 131, 136]. Остання зі списку була в Київському і Одеському інститутах шляхетних дівчат. Для боротьби з ендемією дифтерії в цих закладах хворих поміщали у лазарети, намагалися ізолю-

Додаткове харчування і дієтичні добавки в інститутах шляхетних дівчат на території України 1903–1904 н.р. [17, с. 121, 124, 130, 137]

Інститути шляхетних дівчат на території України	Дієтичні добавки	Додаткове харчування
Київський інститут шляхетних дівчат	Залізо, миш'як.	Біфштекс, молоко, яйця, м'ясний сік.
Кушніковський (Керченський) інститут шляхетних дівчат	–	–
Полтавський інститут шляхетних дівчат	Залізо, миш'як, риб'ячий жир.	Молоко, щоденна порція збільшувалась.
Одеський інститут шляхетних дівчат	Залізо, миш'як, риб'ячий жир.	Молоко, біфштекс, коньяк.
Харківський інститут шляхетних дівчат	Залізо, миш'як, риб'ячий жир.	М'ясо, шинка, білий хліб, молоко, яйця, м'ясний сік.

вали дівчат, які могли заразитися. Усі приміщення ретельно дезінфікувалися інститутськими засобами чи запрошувалися міські санітари у випадку з Одеським закладом. Для дезінфекції приміщень переважно застосовувалися формалін і сулема, а також кімнати постійно провітрювалися. Книги та предмети побуту при дуже важких випадках інфекційного зараження винишувалися вогнем. Крім того, проводилися повторні бактеріологічні дослідження слизу гортані хворих, і жодна вихованка не виписувалася з лазарету, поки у неї не було виявлено не зникали дифтерійних паличок. Службовці закладу лікувалися в міських лікарнях [17, с. 11. 121]. Про ефективне лікування дівчат в інститутах слугує той факт, що за 1903/1904 навчальний рік з усіх закладів на території України померла лише одна вихованка Полтавського закладу, у якої було ускладнення від групи, викликавши туберкульозний менінгіт [17, с. 131]. Таким чином, в інститутах ефективно боролися з інфекційними хворобами вихованок з ізоляцією хворих і дезінфекцією приміщень.

Висновки. За матеріалами Медичного звіту Відомства імператриці Марії 1903/1904 н.р. вихованки інститутів шляхетних дівчат на території України поч. ХХ ст. потребували медичного догляду через слабкість їхнього здоров'я. Дівчата відвідували шпиталі регулярно упродовж усього навчального року. Щоб покращити здоров'я вихованок в закладах звертали увагу на санітарний стан приміщень і чистоту води. Приділяли увагу прогулянкам, відпочинку на дачах улітку або у садку шкіл-пансіонів. У деяких закладах впроваджувалася лікувальні гімнастика і масаж, що сприяло вилікуванню хвороб хребта, проводилася ревакцинація від віспи, успішність якої була різною – від чверті до половини отримали захист. Для оздоровлення дівчат в інститутах надавалося посилене харчування і дієтичні добавки. Для лікування хвороб носа, горла, вух і зубів залучалися відповідні спеціалісти, які були лікарями-консультантами при закладах. Ефективно в інститутах боролися проти інфекційних хвороб. Про що свідчить смертність вихованок у закладах, яка була низькою.

Список літератури:

1. Говоров Д. Историческая записка о Керченском Кушниковском девичьем институте с основания его в 1835 г. до 1885 г. Керчь: Скоропеч. тип. А. В. Холева, 1886. 114 с.
2. Дело о постройке дачи института. 1906 г. Держархів м. Києва. Ф. 144, Оп. 2. Спр. 201. 5 арк.
3. Добровольська В. А. Навчання в інститутах шляхетних дівчат Півдня України другої половини ХІХ – на початку ХХ століття. Історичний архів. 2009. Вип. 3. С. 114–117.
4. Жебылев Н. Исторический очерк деятельности Харьковского Института благородных девиц за 100 лет его существования (с 1812 по 1912 год). Харьков: Печатное дело, 1912. 147 с.
5. Жовта І. І. Досвід боротьби з холерою в Київському інституті шляхетних дівчат у 1871 і у 1872 роках. *Історія, культура, пам'ять у науковому вимірі: стан, перспективи (актуальні питання нового та новітнього періодів)*. Матеріали І всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 22 травня 2020 р. Київ: Арт Економі, 2020. С. 9–12.
6. Жовта І. І. Колектив Київського інституту шляхетних дівчат в організації повсякдення вихованок (ХІХ – перші десятиліття ХХ ст.). Дис. ... доктора філософії: 032 – Історія та археологія. Київ, 2023. 189 с.
7. Жовта І. І., Кізлова А. А. Дозвілля вихованок інститутів шляхетних дівчат за джерелами особового походження (ХІХ – перші десятиліття ХХ ст.). *Уманська старовина*. 2024. №11. С. 5–19.
8. Захарченко М. М. История Киевского института благородных девиц (1838–1888). Киев: Тип. С. В. Кульженко, 1889. 290 с.
9. Кізлова А. А. Київський інститут шляхетних дівчат у путівниках ХІХ – початку ХХ ст. *Київські історичні студії*. 2021. Вип. 1 (12). С. 124–133.
10. Кізлова А. А. Чинні законовчителі Київського інституту шляхетних дівчат у публікаціях «Київських єпархиальних ведомостей» останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. *Літопис Волині*. 2020. Чис. 22. С. 31–35.
11. Кобченко К. А. Освіта жінок як форма емансипації: приклад Наддніпрянської України (середина ХІХ – початок ХХ століття). *Українські жінки в горнилі модернізації*. Харків: КСД, 2017. С. 72–102.
12. Коробчук А. С. Батогом і пряником: специфіка виховного процесу в Одеському інституті шляхетних дівчат. *Старожитності Лукомор'я*. 2022. № 3. С. 35–43.
13. Коробчук А. С. Історія жіночої освіти на півдні України у ХІХ – на початку ХХ ст.: Одеський інститут шляхетних дівчат. Дис. ... доктора філософії: 032 – Історія та археологія. Одеса, 2023. 192 с.
14. Краткий исторический очерк пятидесятилетия Одесского института благородных девиц. Одесса, 1879. 44 с.

15. Мазанов П. И. Полтавский институт благородных девиц (1818–1898). Архивные справки. Полтава, 1899. 324 с.
16. Махінько А. Жіноча освіта в Україні у ХІХ – початку ХХ століття. *Вісник аграрної історії*. Зб. наук. праць. 2014. Вип. 8–9. С. 35–42.
17. Медицинский отчет по Ведомству учреждений императрицы Марии. 1903–1904 гг. Санкт-Петербург, 1906. 374 с.
18. Миш'як. Режим доступу: <https://harchi.info/encyclopedia/myshyak> (дата звернення 26.11.2024 р.).
19. Сухенко Т. Інститути шляхетних дівчат в Україні в ХІХ столітті. *Етнічна історія народів Європи*. 2000. Вип. 7. С. 80–84.
20. Шевчук Т. Викладання історії в Київському інституті шляхетних дівчат за спогадами вихованок. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 6 (12). С. 166–174.

Zhovta I.I. MEDICAL CARE FOR EDUCATEES OF INSTITUTES OF NOBLE GIRLS IN TERRITORY OF UKRAINE AT THE BEGINNING OF THE 20th CENTURY (BASED ON THE MATERIALS OF THE MEDICAL REPORT OF THE INSTITUTIONS OF OFFICE OF EMPRESS MARIA FOR 1903/1904)

The study shows how medical care was provided to educatees of institutes of noble girls in the territory of Ukraine at the beginning of the 20th century. In the absence of archival sources, except for the Kyiv institution, materials from the Medical Report of the Institutions of the Office of Empress Maria for 1903/1904 were selected to characterize the problem, which was compiled on the basis of reports by doctors from institutes of the Russian Empire. The importance of medical care in the lives of educatees is shown through their visits to institute hospitals and through a comparison of healthy and weak female girls in percentage terms. It is considered that in the institutes great attention was paid to the medical and sanitary condition of the premises and the purity of water. Attention was paid to improving the health of female students through walks and work in the institute garden, or summer recreation outside the institution (if there was a cotage). In some institutions (Odessa and Kyiv), therapeutic gymnastics was introduced to improve the musculoskeletal system and treat diseases of the spine. Additionally, weakened inmates were given fortified food (eggs, milk, meat products, bread) and dietary supplements (arsenic, iron, fish oil, and only in one institution, cognac). Revaccination against smallpox was carried out in almost all boarding-schools, and success was determined differently in each institution (from a quarter to a half of the inmates). The study paid attention to diseases of the eyes, throat, and teeth, and the involvement of consulting doctors for examination and treatment. The characteristics of infectious diseases of inmates in institutes and how endemic diseases, in particular diphtheria, were overcome, were studied. Effective control of infectious diseases of educatees of institutes noble girls was revealed, which took place in the isolation of patients and disinfection of premises. The mortality rate of girls from diseases was low, which indicates proper medical care in institutions.

Key words: institute of noble girls, educatee, medical report, history of diseases, history of Ukraine at the beginning of the 20th century.